

Сарібекян Ю. А., здобувач ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового інституту №2 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ З ПИТАНЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ТА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Питання щодо порушення конституційних прав під час застосування запобіжних заходів та проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) обговорювалося неодноразово. Не завжди запобіжні заходи та НСРД відбуваються з дотриманням усіх зазначених законодавством вимог. Це призводить до певних розбіжностей та конфліктів, а найгірше, коли під час таких недотримань порушуються конституційні права людини. Як відомо, згідно зі статтею 3 Конституції України [1] людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Саме тому виконання запобіжних заходів та НСРД без дотримання вимог є доволі серйозним та актуальним питанням.

Велике значення в питанні становлення юридичних норм відіграють міжнародний досвід та міжнародні нормативно-правові акти. Саме тому поговоримо про рішення, прийняті Європейським судом з прав людини.

Не зупиняючись більш детально на розгляді міжнародно-правових документів у сфері захисту прав і свобод людини в кримінальному провадженні, розглянемо проблемні засади застосування практики ЄСПЛ з питань проведення НСРД, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування.

У рішенні від 12 березня 2009 р. у справі «Сергій Волосюк проти України» (*Sergey Volosyuk v. Ukraine*) (заява № 1291/03) ЄСПЛ розкрив основні вимоги права на повагу до приватного і сімейного життя і кореспонденції, що гарантоване ст. 8 Конвенції, зокрема: «Суд зазначає, що сторони не заперечували того, що перевірка кореспонденції заявника, яку здійснювали посадові особи установи, де його тримали під вартою, становила втручання у право заявника на повагу до своєї кореспонденції, гарантоване пунктом 1 статті 8 Конвенції» [2].

Принцип верховенства права в рішеннях ЄСПЛ щодо України стосується вимог «якості» закону та юридичної визначеності, вимагає дотримання вимог «якості» закону, яким передбачається втручання у права особи та в

основоположні свободи. Так, у рішенні від 10 грудня 2009 р. у справі «Михайлюк та Петров проти України» (Mikhaulyuk and Petrov v. Ukraine) (заява № 11932/02) зазначено: Суд нагадує, що вираз «згідно із законом» насамперед вимагає, щоб оскаржуване втручання мало певну підставу в національному законодавстві; він також стосується якості відповідного законодавства і вимагає, щоб воно було доступне відповідній особі, яка, крім того, повинна передбачати його наслідки для себе, а також це законодавство повинно відповідати принципу верховенства права (рішення у справі «Полторацький проти України» (Poltoratskiy v. Ukraine) від 29 квітня 2003 р. (заява № 38812/97, п. 155) [3].

Дотримання принципу законності у процесі втручання у приватне спілкування. Так, у п. 8 справи «Круслен проти Франції» 1989 р. [4] та ін. ЄСПЛ підкреслює, що закон має містити досить зрозумілі й чіткі формулювання, які давали б громадянам належне уявлення стосовно обставин та умов, за яких державні органи уповноважені вдаватися до цього таємного і потенційно небезпечного втручання в право на повагу до приватного життя та кореспонденції.

ЄСПЛ неодноразово констатував порушення права на повагу до приватного життя у справах проти України. Так, наприклад, у рішенні від 29 червня 2006 р. у справі «Пантелеєнко проти України» (Panteleyenko v. Ukraine) (заява № 11901/02) ЄСПЛ зазначив, що як зберігання державними органами інформації про особисте життя людини, так і її використання є порушенням права на повагу до особистого життя, що гарантоване п. 1 ст. 8 Конвенції [5]. Положення п. 2 ст. 15 КПК України [6] щодо заборони збирання, зберігання, використання та поширення інформації про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, що передбачені КПК України, стосується лише інформації, що отримана впродовж кримінального провадження. Принцип невтручання у приватне життя, що передбачений ст. 15 КПК України, значно вужчий ніж право на повагу до приватного і сімейного життя, що гарантоване ст. 8 Конвенції. Тому, щоб не допустити порушення зобов'язань, які визначила ця Конвенція, важливо бути обізнаними з підходами ЄСПЛ щодо ст. 8 Конвенції.

До того ж у справі «Фельдман проти України» ЄСПЛ зазначив, що будь-яке втручання в право особи на повагу до її приватного та сімейного життя становитиме порушення ст. 8 Конвенції, якщо воно не здійснювалося «згідно із законом», не передбачало легітимну мету згідно з п. 2 та було «необхідним у демократичному суспільстві» у тому сенсі, що воно було пропорційно меті, якої мали досягнути [7].

Досить часто порушення Конвенції відбувається саме через наявність чи відсутність певних норм у національному законодавстві. Враховуючи необхідність на встановленні в законі певного чітко визначеного строку для виконання ухвали слідчого судді про проведення НСРД, пов'язаної з втручанням у приватне спілкування, має значення для забезпечення обґрунтованості обмеження фундаментальних прав людини, оскільки підстави

для проведення цієї дії, зазначені в ухвалі слідчого судді, не можуть існувати упродовж невизначеного строку. Така позиція, що визначив ЄСПЛ, у рішенні від 2 листопада 2006 р. № 23543/02 у справі «Волохи проти України», в якій заявники скаржилися на порушення їхніх прав у зв'язку з накладенням арешту на їхню кореспонденцію, що був чинний більше ніж один рік і скасований через закриття кримінальної справи. Суд зазначив, що національне законодавство, яке діяло в Україні на той час, не передбачало жодного проміжного перегляду постанови про накладення арешту на кореспонденцію заявників у розумні проміжки часу або будь-яких строків для такого втручання. Отже суд дійшов висновку, що зазначене втручання не може тлумачитись як таке, що було здійснено «згідно із законом» [8]. Змінити відповідний закон має право тільки Верховна Рада України, а отже, саме від неї залежить, щоб такі порушення не повторювались.

Найчастіше перевищення службових обов'язків, недбале ставлення та взагалі особисте відношення правоохоронця до правопорушників призводить до певних небажаних результатів, конфліктів, а в результаті порушення конституційних прав людина. Ці порушення можуть виражатися у різних формах, як фізичному впливі, так і в моральному. У більшості випадків порушення полягає в недодержанні посадовими особами певного порядку та вимог щодо застосування запобіжних заходів.

На нашу думку, було б доцільним детально проаналізувати інститут НСРД через призму практики ЄСПЛ. Необхідно встановити, які найбільш розповсюджені правопорушення, зареєстровані в ЄСПЛ проти України.

Також необхідно проаналізувати, як аналогічну проблему вирішували інші держави, де наразі таке питання не постає гостро.

Враховуючи стан сучасної ситуації в Україні, національну систему законодавства та міжнародні шляхи подолання конкретної проблеми, можна побудувати якісний та працюючий механізм, що допоможе запобігти виникненню конституційних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Справа «Волосюк проти України» (Заява № 60712/00) від 29 черв. 2006 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_095.
3. Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя: вимоги щодо якості закону та юридичної визначеності. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/tuankhyna-zhvustyemfensgs-ftsets-i-tuav-oyueury-ts-iekmfryerrk-tuavstseeeya-vypsgy-ses-yansfkhk-ians.
4. Сірий М. І. Українська модель здійснення судового контролю на досудових стадіях кримінального процесу. Адвокат. 2005. № 9. С. 8.

5. Справа «Пантелесенко проти України» (Заява № 11901/02) від 29 черв. 2006 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_274.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Справа «Фельдман проти України» (Заяви N 76556/01 та 38779/04). від 08 квіт. 2010 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_613.
8. Тютюнник В. Окремі питання визнання доказів недопустимими в кримінальному провадженні. Вісник прокуратури. 2013. № 11. С. 119–120.

Сова Ю. М., здобувач вищої освіти 201 СЕ навч. групи 2-го курсу навчально-науковий інститут № 2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Сьох К. Я., доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Жорстоке поводження з дітьми і зневага їхніми інтересами можуть мати різні види і форми, але їх наслідками завжди є серйозний збиток для здоров'я, розвитку і соціалізації дитини, нерідко й загроза її життю чи навіть є причиною смерті. Саме діти є найуразливішою та беззахисною категорією цивільного населення в умовах війни.

Діти, що пережили будь-який вид насильства, відчують труднощі соціалізації: у них порушені зв'язки з дорослими, немає відповідних навичок спілкування з однолітками, вони не мають достатнього рівня знань і ерудиції тощо.

В ст. 28 Конституції України враховані міжнародні стандарти прав людини і закріплена норма про те, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. В боротьбі за захист дітей протягом останнього десятиліття, влада України прийняла низку законів. Проте норми чинного українського законодавства поки що не повною мірою передбачають цілісний та дійовий механізм для ефективного забезпечення прав та інтересів дитини під час війни, які, на жаль, порушуються щоденно [1, с.8].